

Ван Й.*

ОЦІНКА МАКРОСЕРЕДОВИЩА В РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТІ ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

В статті визначено значення важливості врахування зовнішнього ризику при формуванні ризик-менеджменту на виробничих підприємствах. Проведено аналіз та оцінку динаміки основних макроекономічних показників України, які впливають на діяльність підприємства, розраховано темпи приросту. Отримані результати свідчать про значні коливання макроекономічних показників в кризові періоди, що здійснює негативний вплив на виробничі підприємства. З урахуванням цього запропоновано напрями врахування макроекономічних флуктуацій при формування системи ризик-менеджменту на підприємстві.

Ключові слова: ризик, ризик-менеджмент, макросередовище, кризовий стан, виробничі підприємства, темп приросту.

Рис. 2. Табл. 2. Літ. 12.

DOI: 10.32752/1993-6788-2026-1-295-18-25

Wang Yi.

MACROENVIRONMENTAL ASSESSMENT IN RISK MANAGEMENT OF MANUFACTURING ENTERPRISES IN UKRAINE

The article defines the importance of considering external risk when forming risk management at manufacturing enterprises. The analysis and assessment of the dynamics of the main macroeconomic indicators of Ukraine, which affect the activities of the enterprise, are carried out, and growth rates are calculated. The results obtained indicate significant fluctuations in macroeconomic indicators during crisis periods, which has a negative impact on manufacturing enterprises. In light of this, directions for taking into account macroeconomic volatility when developing a risk management system at an enterprise are proposed.

Keywords: risk, risk management, macroenvironment, crisis, manufacturing enterprises, growth rate.

Peer-reviewed, approved and placed: 04.01.2026

Постановка проблеми. При формуванні системи ризик-менеджменту виробничих підприємств необхідним стає врахування різних факторів, які впливають на нього: як зовнішніх, так й внутрішніх. Зовнішні несуть значний вплив на діяльність підприємств, визначаючи передумови формування та застосування методів управління ризиками. Серед зовнішніх ризиків можемо виділити політичний, валютний, інфляційний, податковий та інші. Їхній аналіз є визначальним для оцінки реальних загроз або можливостей, які виникають ззовні для підприємства. Деякі з цих ризиків носять кількісний характер та можуть бути оцінені на основі статистичних даних, що стає підґрунтям для оцінки макросередовища та обґрунтування отриманих результатів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Предметом свого дослідження класифікацію ризиків, зокрема, й зовнішні ризики зробили Гончар Г.П., Косюга А.В., Жигір А.А., Семенова О.О., Томашков С.Б., Огерчук Ю.В. [1-5]. В роботах вчених широко представлено дослідження різних видів ризику,

* National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Ukraine.

їхньої сутності та характеристика. Проте, важливим залишається оцінка зовнішніх для українських підприємств, а саме ризиків макросередовища.

Мазур Н.А. та Кушнір О.К. досліджували питання капітальних інвестицій та їхнє значення в умовах змін [6]. Вінокуров Я. приділяв увагу причинам фіксації валютного курсу в умовах війни [7].

Аналіз та оцінка зовнішніх загроз є можливими завдяки статистичним даним, які наводяться на офіційних сайтах Державної служби статистики України, Держстат та МінФін [8-12]. Узагальнення даних досліджень та розвиток в частині аналізу сучасної динаміки макроекономічних показників України дозволить визначити волатильність макросередовища виробничих підприємств та оцінити вплив на їхню діяльність.

Мета дослідження полягає в проведенні оцінки макросередовища та визначення її місця в ризик-менеджменті українських виробничих підприємств.

Основні результати дослідження. Для побудови ефективної системи ризик-менеджменту українських виробничих підприємств необхідним є діагностика ризикового середовища підприємств України на макrorівні шляхом дослідження основних макроекономічних показників.

Для цього, з урахуванням можливостей збору інформації за один часовий період для ґрунтового аналізу ризикового середовища українських підприємств з метою визначення подальших шляхів побудови системи ризик-менеджменту, нами було обрано наступні показники:

ВВП України у фактичних цінах (ВВП), який відображає масштаб економіки країни та характеризує макроекономічний системний ризик. На його основі та із дослідженням його тенденцій приросту можна в загальному визначити стан економіки країни.

Індекс цін виробників промислової продукції (ІЦВ) відображає зміни у часі в сфері промислового виробництва та дає можливість проаналізувати тенденції змін цін за видами діяльності [8]. В нашому дослідженні ми користуємось даними розрахунку до попереднього року. Характеризує ціновий ризик виробництва.

Обсяг реалізованої промислової продукції (ОРПП) характеризує вартість відвантаженої продукції промисловості. Свідчить про наявність чи відсутність ризику попиту на промислову продукцію.

Індекс промислової продукції (ІПП) є середньозваженою величиною, яка складається з даних про розподіл валової доданої вартості між промисловими видами діяльності. В Україні методологія його розрахунку є відповідною до міжнародних стандартів й за базовий рік береться 2016 [10]. В нашому аналізі ми користуємось даним індексом до попереднього року, розрахованого у %. Також ми використовуємо агрегований показник за всією промисловістю, що надасть можливість в цілому побачити волатильність даного сектору.

Індекс споживчих цін (ІСЦ) характеризує зміни загального рівня цін на товари та послуги, які придбаються для невиробничого споживання [8; 12]. Даний індекс являє собою індекс інфляції та характеризує купівельну спроможність потенційних споживачів продукції, так як його зростання призводить до зниження купівельної спроможності. Ми аналізуємо дані Індексу, розрахованого до попереднього року у %.

Курси гривні до долара США (Курс UAH/USD) та Курси гривні до євро (Курс UAH/EUR) – є важливим показником з урахуванням України на зовнішню торгівлю, в якій представлено як експорт, так й імпорт. Характеризує валютний ризик, так як дорожчання вартості іноземної валюти призводить до підвищення вартості імпорту, складності відповідати по своїх зобов'язаннях тощо. В нашому дослідженні курс наведений в розмірі 1 гривня за 100 USD або 100 EUR.

Капітальні інвестиції підприємств (КІ) та капітальні інвестиції підприємств промисловості (КІП) являють собою інвестиції суб'єктів господарювання в різних формах з метою придбання, виготовлення чи модернізації основних засобів, а також з іншою метою задля забезпечення виробничої діяльності підприємства [6]. Ці показники є важливими, адже вони є характеристикою інвестиційного ризику, технологічного та відтворювального, так як значна частина коштів цих інвестицій спрямовується саме в машини та обладнання. Ці показники є результатом змін інших, так як напряду залежать від ефективності роботи підприємств та можливості інвестувати в покращення своїх основних засобів.

В таблиці 1 наведемо статистичні дані за описаними вище показниками в період з 2013 по 2024 роки.

Таблиця 1. Основні макроекономічні показники, які характеризують ризикове середовище підприємств України, 2013-2024 роки*, сформовано автором на основі [9; 10; 12]

Роки	ВВП, млн грн	ІЦВ	ОРПП, млн. грн.	ІПП	ІСЦ	Курс UAH/USD	Курс UAH/EUR	КІ, тис. грн	КІП, тис. грн
2013	1465198	-0,1	1 322 408,4	95,7	-0,3	799,30	1061,22	222671032	105292801
2014	1586915	17,1	1 428 839,1	89,9	12,1	1188,67	1571,59	183954497	85174872
2015	1988544	36,0	1 776 603,7	87,7	48,7	2184,47	2422,87	218801758	87961431
2016	2385367	20,5	2 158 030,0	104,0	13,9	2555,13	2829,19	288142597	114656763
2017	2981227	26,4	2 625 862,7	101,1	14,4	2659,66	3000,42	366116303	144184086
2018	3560302	17,4	3 045 201,9	103,0	10,9	2720,05	3214,29	480314142	200908467
2019	3977198	4,1	3 019 383,1	99,5	7,9	2584,56	2895,18	533728974	255397386
2020	4222026	-1,6	3 236 369,1	95,5	2,7	2695,75	3078,79	409065379	181513913
2021	5450849	40,8	4 678 908,6	101,9	9,4	2728,62	3230,90	545219654	243855992
2022	5239114	47,3	3 854 040,1	63,3	20,2	3234,23	3398,20	344303239	126146989
2023	6627961	24,2	4 402 949,9	106,8	12,9	3657,38	3955,82	520187646	221130301
2024	7658659	19,7	5 279 813,1	104,6	6,5	4015,21	4345,04	616990761	261502937

* Дані наведено без урахування тимчасово окупованих російською федерацією територій та частини територій, на яких ведуться (велися) бойові дії.

Нами наведено дані за 2013-2024 роки, що дає можливість побачити зміни в достатньо довгому часовому періоді, що дозволяє побачити динаміку їхніх змін.

Так, показник ВВП має тенденцію до зростання протягом аналізованого періоду із невеликим зменшенням у 2022 р. – році початку повномасштабної війни проти України. Якщо брати до уваги Індокси, які наведені в нашому

дослідженні, то маємо зауважити, що вони відмічаються сильними флуктуаціями та мають нерівномірну динаміку розвитку. Курс гривні до двох іноземних валют, які є основними валютами при здійсненні зовнішньоекономічних операцій, постійно змінюється: може констатувати щорічне зростання вартості іноземних валют із невеликим виключенням у 2019 р. Десь така сама тенденція й при аналізі показника капітальних інвестицій, де він має тенденцію до зростання протягом періоду, але в роки 2020 р. та 2022 р. зазнає зниження. Це обґрунтовується тим, що в 2020 р. в Україні почалась пандемія COVID-19, коли підприємства певний час були зачинені та мали обмеження в реалізації своєї виробничої діяльності, а 2022 р. – це початок повномасштабного вторгнення росії до України, яке мало надзвичайно негативний вплив на різні аспекти життя країни.

Для цього ми маємо унормувати наші дані. Розрахуємо темп приросту YoY (рік до року) й результат наведемо в таблиці 2. Показник Індексів ми залишаємо такими як є, так як вони вже відображають приріст до попереднього року.

Як бачимо з таблиці, темпи приросту є нерівномірними та коливаються в різні роки. Одне з найбільших уповільнень приросту та знижень темпів спостерігається в період 2020 р. та 2022 р., що пояснюється вже наведеними вище причинами. Проте, ми маємо також зауважити, що не всі показники мають позитивну характеристику, коли зростають. Прикладом цього є показник ІСЦ, який характеризує інфляцію. Відповідно, чим менші темпи його зростання, тим краще. Так само, зростання курсів валют також носить такий самий характер – чим нижче темпи його зростання, тим краще.

Таблиця 2. Темп приросту основних макроекономічних показників, які характеризують ризикове середовище підприємств України, 2014-2024 роки, розраховано автором

Роки	ВВП	ІЦВ	ОРПП	ІПП	ІСЦ	Курс UAH/ USD	Курс UAH/ EUR	КІ	КІП
2014	8,3	17,1	8,0	89,9	12,1	48,7	48,1	-17,4	-19,1
2015	25,3	36,0	24,3	87,7	48,7	83,8	54,2	18,9	3,3
2016	20,0	20,5	21,5	104,0	13,9	17,0	16,8	31,7	30,3
2017	25,0	26,4	21,7	101,1	14,4	4,1	6,1	27,1	25,8
2018	19,4	17,4	16,0	103,0	10,9	2,3	7,1	31,2	39,3
2019	11,7	4,1	-0,8	99,5	7,9	-5,0	-9,9	11,1	27,1
2020	6,2	-1,6	7,2	95,5	2,7	4,3	6,3	-23,4	-28,9
2021	29,1	40,8	44,6	101,9	9,4	1,2	4,9	33,3	34,3
2022	-3,9	47,3	-17,6	63,3	20,2	18,5	5,2	-36,9	-48,3
2023	26,5	24,2	14,2	106,8	12,9	13,1	16,4	51,1	75,3
2024	15,6	19,7	19,9	104,6	6,5	9,8	9,8	18,6	18,3

Унаочнимо також динаміку темпів приросту на рис. 1-2.

Таблиця 2 та рисунки 1 та 2 відображає високу волатильність змін основних показників, які відображають макросередовище підприємства. Аналіз темпів приросту свідчить про нерівномірність розвитку даних

показників, які характеризують як макроекономічне середовище взагалі, так й промислову його складову, а також валютну.

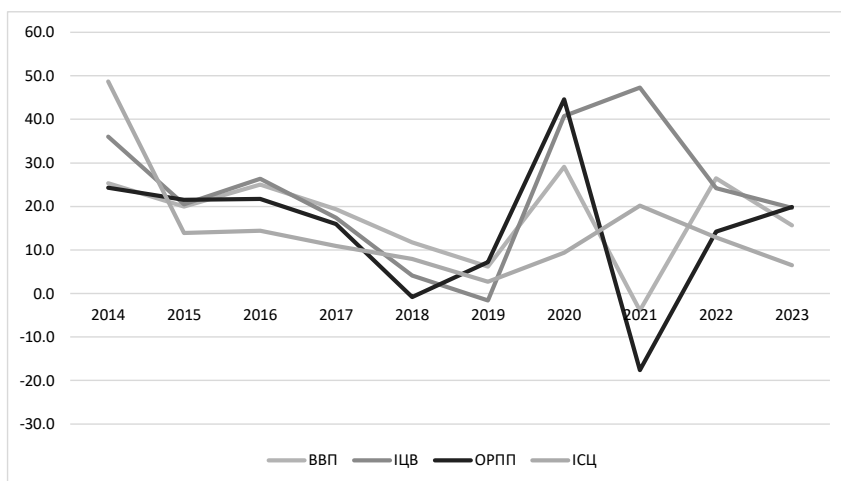

Рис. 1. Динаміка темпів приросту обраних показників макросередовища виробничих підприємств України, розраховано автором

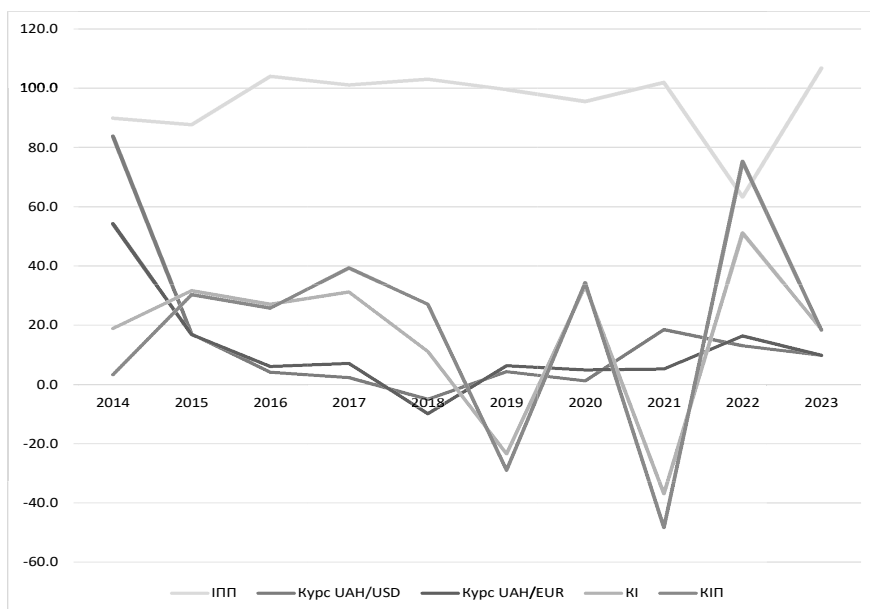

Рис. 2. Динаміка темпів приросту обраних показників макросередовища виробничих підприємств України, розраховано автором

Динаміка темпу приросту ВВП до попереднього року є достатньо нерівномірною із значним зростанням у 2015 р., коливанням на тому ж рівні подальші 2-3 роки й значним зниженням у 2019-2020 роках. З 2021 р. коливання темпів приросту цього показника є ще більшими. Відмітним є значні темпи приросту курсів валют до гривні на початку аналізованого періоду з подальшим уповільненням цих темпів. Причому у 2022-2024 роках цифри приросту були позитивними, але не на рівні 2014-2015 років. Це пояснюється достатньо жорсткою політикою Нацбанку України, якою зафіксували курс, що було вимушеною дією в умовах війни й дозволило зберегти золотовалютні резерви України та взяти під контроль інфляцію [7].

В цілому, ми бачимо, що середовище відрізняється високою амплітудою коливань та свідчить про ризикованість. Спостерігаються також шоківні стани, які характеризуються великою волатильністю результатів темпів приросту. Це впливає й на показники капітальних інвестицій та капітальних інвестицій промисловості, який залежить від розвитку макросередовища підприємства.

Отримані результати дозволяють обґрунтовано зробити висновки, що подібні зміни в макросередовищі діяльності виробничих підприємств є важливим фактором впливу на них. Зміни цін, коливання валюти, індекси цін виробників промислової продукції – є чинником негативного впливу у разі великих коливань та зростання. Нестабільність макросередовища результується в неможливості приймати ефективні управлінські рішення, швидко реагувати на зміни, які виникають, та стають також причиною різних ризиків. За таких умов важливим є ретельний аналіз даних змін з метою врахування при формуванні системи ризик-менеджменту. Для цього на підприємствах необхідно побудувати систему, яка включатиме постійний аналіз динаміки основних макроекономічних показників та на основі цього буде приймати рішення. Наприклад, якщо аналіз темпів приросту відображає значну амплітуду коливань курсів валют до гривні, а підприємство веде зовнішньоекономічну діяльність, таким чином підприємство буде заздалегідь приймати рішення, які забезпечуватимуть менший негативний вплив даних коливань: диверсифікація валют на підприємстві, що зменшує залежність від однієї валюти; перегляд термінів контрактів; формування валютних резервів; завчасна закупівля сировини та ін.

Волатильність індексу інфляції також може управлятись відповідною ціновою політикою підприємства, але в таких умовах важко уникнути зростання цін на продукцію. Проте, якісний аналіз та можливість прогнозування дозволяють розрахувати й інфляційний ризик та на основі цього управляти запасами сировини, що зможе запобігти різкому скачку цін конкретно на даному підприємстві.

Врахування макроекономічного ризику є важливим для ефективної побудови системи ризик-менеджменту на будь-якому підприємстві, адже він має значний вплив на його діяльність як позитивний, так й негативний.

Висновки. Таким чином, ризик-менеджмент виробничих підприємств вимагає ретельного аналізу як макро, так й мікросередовища підприємства. Нами було зазначено, що зовнішні ризики мають значний вплив на діяльність підприємств та мають бути враховані при плануванні методів управління

ризиками. Одним з таких ризиків ми виділили ризик макросередовища як такий, який є наслідком функціонування економічної системи держави та може бути вимірний через аналіз обраних статистичних показників на рівні держави. Для проведення оцінки нами було обрано показник ВВП у фактичних цінах, індекс споживчих цін, обсяги реалізованої промислової продукції, індекс цін виробників промислової продукції, курси гривні до долара США та до євро, а також показники капітальних інвестицій та капітальних інвестицій саме підприємств промисловості як ті, які вже є результатом функціонування економіки держави та свідчать про можливість підприємствам інвестувати кошти у основні засоби.

Отримані результати свідчать про високу амплітуду коливань темпів приросту показників, відповідно, високу волатильність та нестабільність макросередовища виробничих підприємств України. Це є ознакою ризику та негативного впливу на їхню діяльність. Найбільш негативні темпи та спади спостерігаються в кризові періоди – пандемії COVID-19 та в період початку повномасштабного вторгнення.

Дані коливання та ризик, який вони спричиняють, мають бути враховані при формуванні системи ризик-менеджменту на підприємствах. Для цього необхідно побудувати таку систему, яка аналізуватиме основні тенденції важливих макроекономічних показників, що дозволить приймати управлінські рішення на проактивних засадах, передбачаючи можливі зміни з урахуванням попередніх коливань та досвіду. На основі цього також можна сформувати відповідну політику та методи управління ризиками виробничих підприємств. Розвитку застосуванню методів оцінки ризиків та управління ними будуть присвячені подальші наукові роботи.

1. Гончар Г.П. Ризики у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Економіка і суспільство. 2017. Випуск №12. С. 32- 36. URL : https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/5.pdf
2. Косюга А.В. Класифікація ризиків у підприємницькій діяльності. Розвиток європейського простору очима молоді: економічні, соціальні та правові аспекти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції докторантів, молодих учених та студентів, м. Харків, 28 квітня 2017 року. Х. : ФОРМ Панов А.М., 2017. С. 2717-2721.
3. Жигір А.А. Різновиди підприємницьких ризиків та їх класифікація. Ефективна економіка. 2012. №4. URL : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1063>
4. Семенова С.М. Класифікація ризиків : систематизований підхід з метою управління. Вісник Хмельницького національного університету. 2020. №4, Том 2. С. 42 – 51. DOI: 10.31891/2307-5740-2020-284-4(2)-8
5. Томашков С.Б., Огерчук Ю.В. Оцінювання впливу ризиків зовнішньоекономічної діяльності. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2023. №2 (9). С. 142 – 151. <https://doi.org/10.23939/smeu2023.02.142>
6. Мазур Н.А., Кушнір О.К. Капітальні інвестиції в економіці України : значення та вплив в умовах змін. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління, 2022. №1(4). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-4-03-05>
7. Вінокуров Я. 29 за долар вже не буде? Що може статися з курсом гривні після війни. Економічна правда, 11 серпня 2022. URL : <https://pravda.com.ua/publications/2022/08/11/690271/>
8. Методологічні пояснення. Державна служба статистики України. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/metodolog.htm>
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua>
10. Держстат. URL : <https://stat.gov.ua/uk>
11. Індекс промислового виробництва. Державна служба статистики України. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua/imf/meta/Prom.html>

12. Індекс інфляції в Україні 2025. МінФін. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>

1. Honchar H.P. Ryzky u sferi zovnishn oekonomichnoyi diyal nosti. *Ekonomika i suspil stvo*. 2017. Vypusk №12. pp. 32- 36. Available at : https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/5.pdf
2. Kosyuha A.V. Klasyfikatsiya ryzkyv u pidpryyemnyts kiy diyal nosti. *Rozvytok yevropeys koho prostoru ochyma molodi: ekonomichni, sotsial ni ta pravovi aspekty: materialy Vseukrayins koi naukovo-praktychnoi konferentsiyi doktorantiv, molodykh uchenykh ta studentiv*, m. Kharkiv, 28 kvitnya 2017 roku. KH. : FOP Panov A.M., 2017. pp. 2717-2721.
3. Zhyhir A.A. Riznovydy pidpryyemnyts kykh ryzkyv ta yikh klasyfikatsiya. *Efektivna ekonomika*. 2012. №4. Available at : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10634>.
4. Semenova S.M. Klasyfikatsiya ryzkyv : systematyzovanyy pidkhid z metoyu upravlinnya. *Visnyk Khmel nyts koho natsional noho universytetu*. 2020. №4, Tom 2. pp. 42 – 51. DOI: 10.31891/2307-5740-2020-284-4(2)-85.
5. Tomashkov S.B., Oherchuk YU.V. Otsynuyvannya vplyvu ryzkyv zovnishn oekonomichnoyi diyal nosti. *Menedzhment ta pidpryyemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennya i problemy rozvytku*. 2023. №2 (9). pp. 142 – 151. <https://doi.org/10.23939/smeu2023.02.142>
6. Mazur N.A., Kushnir O.K. Kapital ni investytsiyi v ekonomitsi Ukrainy : znachennya ta vplyv v umovakh zmin. *Problemy suchasnykh transformatsiy*. Seriya: ekonomika ta upravlinnya, 2022. №1(4). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-4-03-05>
7. Vinokurov YA. 29 za dolar vzhe ne bude? Shcho mozhe statysya z kursom hryvni pislya viyny. *Ekonomichna pravda*, 11 serpnya 2022. Available at : <https://epravda.com.ua/publications/2022/08/11/690271/>
8. Metodolohichni poayasnennya. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at : <https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2006/metodolog.htm>
9. Ofitsiynyy sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrainy. Available at : <https://www.ukrstat.gov.ua>
10. Derzhstat. Available at : <https://stat.gov.ua/uk>
11. Indeks promyslovoho vyrobnytstva. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Available at : <https://www.ukrstat.gov.ua/imf/meta/Prom.html>
12. Indeks inflyatsiyi v Ukraini 2025. MinFin. Available at : <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/inflation/>